

STRANCI U BEOGRADU

VEROVATNO SAM NEOPREZNO, I SA ENTUZI-
jazmom, prihvatio ideju Zorice Stablović Bulajić da pokrenemo naučnu konferenciju *Stranci u Beogradu*. Kako su se pripreme odvijale zaustavili smo se, srećom, na Beogradu XVIII i XIX veka. Suočili smo se sa izazovom čija je suština ne samo obimna nego i gotovo neuhvatljiva.

Biti stranac u gradu koji sebe smatra važnim nije samo segment neke neodređene egzistencijalističke fenomenologije. Dok smo se pripremali za iskustva svih naših sagovornika, jedno od pitanja koje se nametalo bilo je, ko zapravo nije stranac u Beogradu navedene epohe, ili, svejedno, ko se ne oseća strancem, u smislu identiteta ili otuđenja, u Beogradu tekućih dana, ili nekome drugom sličnom ljudskom staništu. Ili, u kome trenutku stranci to više nisu? Kad stranci postaju većina, a domaći se povlače ili beže? U kojoj meri je Beograd dalek svome balkanskom i panonskom zaleđu? Sve ovakve ili slične nedoumice upućivale su, konačno, da pre svega tragamo za činjenicama, i često se, nažalost, odričemo preterano smelih tumačenja.

Beograd je utočište imigranata, i jedan od poslednjih izdisaja evropske kulture na onome pradavnom, možda i ukletom *Limesu* koji deli civilizaciju od varvarstva. Globalni razvoj ne uspeva da izbriše takve utiske. U sudarima svetova, Beograd je ponekad bio njihova obostrana žrtva. To povremeno brisanje prošlosti, koja je, umesto da se pamtila u čuvanim spisima, ili arhitekturi, propadala u mitu i predanju, činilo je da svaki nov početak u istoriji grada pripada strancima i njihovim mahom stihijskim naporima da pokrenu život i institucije, i održe ih najmanje u nekoliko narednih pokolenja. Tako je nastao i moderni Beograd, iz ruševina provincijskog germanskog baroka i jednako provincijske orijentalne mahale, da bi izvesna imperijalna svojstva, prihvatajući nove strance, razvio u svojstvu jugoslovenske metropole.

Stranci u Beogradu verovatno su, i ako je to nemoguće, istovremeno svi. Naročito u svojim intimnim, ličnim doživljajima: pridošlice u odnosu na zatečene, zatečeni u odnosu na pridošlice. Otušenje je dodatno podsticalo izmišljanje identiteta, nacionalnih, kulturnih, građanskih ili malograđanskih, nekad i negaciju svega tuđeg, i kad se to tuđe nije prepoznavalo u sopstvenom karakteru. Beograd se isticao i u vidnom kontrastu sa svojom neposrednom okolinom. Kao da nemaju ničeg zajedničkog.

Identitet modernog Beograda odnosi se pre svega na istorijsku ulogu srednje klase, najpre na sve njene slabosti. Tom sloju su, uslovno, pripadali i stranci. Građanstvo se postepeno nametalo u senci tektonskih poremećaja u međunarodnim

odnosima koji su nastupili prodorom Austrije u Podunavlje krajem XVII veka, i njenom pojavom u Italiji, delu Nizozemske i u prostranstvu složenih granica germanskog i slovenskog sveta. Srpska revolucija potom je, od početka XIX veka, ulogu građanstva privremeno marginalizovala otvaranjem velikih nacionalnih i integrativnih izazova, dok su institucije, gotovo organski vezane za moderan urbani karakter, čekale povoljnije vreme u smislu isticanja svoje uloge i trajnih vrednosti. Drugim rečima, liberalna agenda legitimiteta državnog autoriteta ograničenog vladavinom prava i posvećenog zaštiti građanstva zadugo je zanemarena pozivima na konačno rešenje nacionalnog pitanja, zapravo prioriteto istorijske emancipacije ruralno-nomadskog društva koje se nije prilagodilo ni otomanskoj dekadenciji, niti austrijskoj modernizaciji.

I više od toga, urbana enklava u okrilju pretežnog, tromog i nepoverljivog tradicionalnog društva, Beograd je ostao stranac sam po sebi. Ali osećanje tuđina ili tuđeg nikad nije ugasilo njegove privlačne snage, koje su osećali i stranci, i oni koji su smatrali da to nisu. Možda su, upravo zato, u njemu retko boravili stranci koji su se, nakon izvesnog vremena, takvim zauvek smatrali.

Nikola Samardžić